

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ФАРҒОНА ПОЛИТЕХНИКА ИНСТИТУТИ

“КИМЁ – ТЕХНОЛОГИЯ” ФАКУЛЬТЕТИ

“ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ” КАФЕДРАСИ

«Жисмоний тарбия» фанидан

РЕФЕРАТ

**Мавзу : Баскетбол ўйнининг пайдо бўлиши ва уни
ривожланиши.**

Бажарди:

**47 – 14 КТ гуруҳ талабаси
С. Мўминова**

Қабул қилди:

**“ЖТ ва С” кафедраси
ассистенти А.Я.Саидова**

Фарғона - 2014 йил

РЕЖА

Кириш.

1. Баскетбол ўйнининг пайдо бўлиши ва ривожланиши.
2. Ўзбекистонга баскетболни кириб келиши.
3. Хулоса.
4. Фойдаланган адабиётлар.

КИРИШ

Ўзбекистон мустақилликка эришганидан кейин жисмоний тарбияга инсон сиҳат-саломатлигини яхшилаш, уни жисмоний жиҳатдан ривожлантириш ва умуман, ҳар томонлама камолотга етказиш воситаси сифатида алоҳида эътибор қаратилди. Ўзбекистонда соғлом авлодни шакллантириш, ёшларга таълим-тарбия бериш ишларини муваффақиятли амалга ошириш жамият ривожланишининг энг муҳим ижтимоий-сиёсий омили бўлиб хизмат қилмоқда. Ватанимизнинг буюк келажагини таъминлаш, юрт тинчлиги ва фаровонлигига эришиш учун иқтисодиёт соҳасида бўлгани каби таълим-тарбия, маданият жабҳаларида ҳам туб ислоҳотлар ўтказилмоқдаки, уларнинг моҳияти «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ни ривожлантиришга қаратилди.

Ўзбекистонда соғлом авлодни камол топтириш, ёшларга таълим-тарбия беришни муваффақиятли амалга ошириш жамиятнинг ривожланишида муҳим ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий вазифалардан бири бўлиб хизмат қилмоқда.

Ўзбекистоннинг буюк келажагини таъминлаш мақсадида иқтисодиёт, ижтимоий маданият, таълим-тарбия жараёнларида туб ислоҳотлар ўтказилмоқда. Уларнинг самараси «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», «Таълим тўғрисида», «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида» ги Қонун ва Қарорларда ўз ифодасини топган.

Касб-ҳунар коллежлари учун ишлаб чиқилган Давлат таълим стандартлари таълим жараёнининг сифатига, таълим мазмунига доир талабларни битирувчиларнинг билим ва кўникмаларига қўйиладиган талабларни; ўқувчилар тайёргарлигининг зарур ва етарли даражасини; таълим муассасалари фаолиятига баҳо бериш тартиби ва механизмларини белгилаб беради.

Юқоридаги фикрлардан келиб чиққан ҳолда юртбошимиз И. А. Каримовнинг қуйидаги фикрларини айтиб ўтиш жоиз деб топдик:

“Замон талабига мос мутахассис тайёрламоқчи эканмиз, биринчи навбатда ўқув юртаримизнинг шакли, қиёфаси ва таркиби, моддий базаси ҳам замонавий бўлиши шарт”.

Бу талабларга бутунлай баскетбол жавоб беради, у ерда барча жисмоний фазилатларга эга бўлиши, иродаси, ақлий жихатдан етук бўлиши ва бу жихатларни амалий ўйин давомида кўрсатишга интилиши лозим. Баскетбол ўйнаш имконияти мактаб даврининг биринчи синфидан бошланиб, то иш фаолияти якунлангунга қадар давом этиши, ишқибозларга дунёда футбол қаторида ўрин эгаллаган энг катта машхурликка эга бўлган ўйинни ривожлантириш ва бутун умр давомида жисмоний формасини, қобилиятини узоқ сақлаб қолиши ва бу қобилиятларни меҳнат фаолияти давомида кўрсатишга имкон беради.

БАСКЕТБОЛ ЎЙИНИНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ

Баскетбол 1891 йилда АҚШнинг Массачусетс штатидаги Спрингфилд коллежининг жисмоний тарбия ўқитувчиси Канадалик Жэймс Нейсмит томонидан «кашф» этилган. Бу ўйинни яратишда Нейсмит узок вақтлардан бери кенг тарқалган тўп билан ўтказиладиган оддий ўйинлар ҳақидаги тарихий маълумотлардан фойдаланган, деб тахмин қилиши мумкин.

Коллежда ўтказиладиган гимнастика дарсларини жонлантириш ҳақида топшириқ олган Жэймс Нейсмит ёпиқ хоналар учун янги ўйин ўйлаб чиқади. У балкон панжараларига шафтоли солинадиган саватлардан иккитасини осиб кўяди. Ўйинда қатнашувчилар ўз рақибларининг саватларига футбол тўпини" туширишлари лозим эди. Ўйинга эркаклар билан аёллар биргаликда қатнашардилар. Нейсмит таклиф қилган ўйин биринчи кунданоқ студентлар орасида катта қизиқиш уйғотди.

Гимнастика гуруҳида 18 киши бўлгани учун, улар икки жамоага бўлиниб ўйнай бошладилар. Кейинчалик ҳар бир жамоадаги ўйинчиларнинг сони 7 ва 5 тагача камайтирилди.

Тўп саватга ташланганлиги учун бу ўйин инглиз тилидан таржима қилинганда (баскет-сават, бол-тўп) деб атала бошланди. Кейинги йилларда баскетбол ўйини аста-секин ўзига хос хусусиятларга эга бўлган спорт турига айланди.

1892 йилда Нейсмит ўйин қоидаларининг 13 моддасини тузиб чиқди, яъни улар қуйидагилар эди.

- 1.Тўпни бир ва икки кўллаб ҳар томонга ташлаш мумкин.
- 2.Тўпни ҳар хил йўналиш бўйича бир ёки икки кўл билан уриб юбориш мумкин бўлган (мушт билан уриш ман этилган).
- 3.Тўп билан югуришга рухсат берилмаган. Ўйинчи қабул қилган тўпни қаерда қабул қилган бўлса, шу жойдан ташлаш керак. Катта тезликда югуриб келаётган ўйинчи

тўпни қабул қилганда тўхташга ҳаракат қилган баъзи бир ҳолларда қоида бузилмади деб унга рухсат берилган.

4. Тўпни фақат қўл бармоқлари билан ушлаш мумкин бўлган. Елка, қўлтиқ ёки гавданинг бошқа қисмларида тўпни ушлашга рухсат берилмаган.
5. Ўйинчи рақибини елка билан туртиши, ушлаб қолиши, қўл билан уриши ёки чалиши ман этилган. Бу қоидаларни бузган ўйинчиларга биринчи маротаба жарима тўп эълон қилинган, иккинчи маротаба такрорланган ҳолда бу ўйинчини ўйиндан бутунлай чиқарилган ва ўрнига бошқа ўйинчи алмашиши мумкин бўлмаган.
6. Тўпни мушт билан урилганда 3, 4 ва 5-пунктлар бузилган ҳолларда жарима берилган.
7. Жамоалардан бирортаси кетма-кет уч маротаба жарима олса, рақиб жамоаси сават эгаси бўлган (майдон эгаси бўлган).
8. Саватга тўп туширган жамоа майдон эгаси ҳисобланиб, саватга тушган тўпни яна шу жамоа ўйинчилари ўйинга киритиш ҳуқуқига эга бўлган.
9. Тўп майдонда қайси ўйинчига тегиб майдондан ташқарига чиқиб кетса, биринчи тўп кимга тегиб чиқса шу ўйинчи майдонга қайта кириш ҳуқуқига эга бўлган.
10. Бош ҳакам майдондаги ўйинни назорат қилиб борган ва ўйин қоидасини уч маротаба бузган ўйинчини майдондан чиқариш тўғрисида майдондаги ҳакамга хабар берган.
11. Майдон ичидаги ҳакам тўпнинг майдондаги ҳаракатини, майдондан ташқарига чиққан ҳолларни, қайси жамоа ўйинчиларига тегишлилиги, ўйинчиларнинг ўйин қоидаларига риоя қилишлари ва ҳисобларнинг боришини назорат қилган.
12. Ўйин икки қисмдан ўйналиб, ҳар бир қисми 15 дақиқа давом этган ва ўртада 5 дақиқа танаффус эълон қилинган.
13. Қайси жамоа ўйинчилари саватга кўп тўп туширса шу жамоа ғолиб деб топилган. Ҳисоблар тенг бўлган ҳолларда, жамоа саркорларининг келишувлари билан қўшимча вақт

белгиланиб, биринчи майдон эгаси бўлгунгача ўйин давом этган.

1892 йилда Жэймс Нейсмит ўзининг «Қоидалар китоби»ни биринчи марта чоп этди. Бу китобда тўпни ерга уриб юриш мумкинлиги ҳақида биринчи марта ёзилган эди. Шундан сўнг махсус мусобақалар ўтказиш бошланди ва бу қоидалар йилдан-йилга мукаммаллаша борди. Масалан, 1893 йилда биринчи марта темир халқали турли саватлар пайдо бўлди. Яна бир йилдан сўнг тўпнинг айлана узунлиги 30-32 дюм (76,2-81,3 см)гача кўпайтирилди. 1895 йилда 15 фут (5 м. 25 см) масофадан бажариладиган жарима тўплари киритилди.

Биринчи расмий мусобақа қоидалари 1894 йилда АҚШда эълон қилинган эди. 1895 йилдан бошлаб АҚШда баскетбол бўйича расмий мусобақалар ўтказила бошланди. Ўйин йилдан-йилга ривожлана бориб, унинг техникаси ва тактикаси вужудга келди. 1896 йилдан бошлаб тўпни ерга уриб юришга рухсат берилди.

Нейсмитга катта хизмати учун 1911 йилда жисмоний тарбия устаси унвони берилди. 1939 йили Мак Гилл Университети томонидан Нейсмитга тиббий билимлар доктори унвони берилди. Нейсмит хотираси учун 1968 йили АҚШ баскетбол тарихини акс эттирувчи музей очилди. (Нейсмит 1861 йили туғилган ва 1939 йили Канадада вафот этган).

Баскетбол аввалига Америкада, Шарқ мамлакатларидан - Япония, Хитой, Филиппинга, ундан сўнг Европа мамлакатларидан - Чехословакия, Литва, Эстония, Латвия, Италия, Франция ва ниҳоят, Жанубий Американинг айрим мамлакатларига тарқалди.

Дунёдаги кўпгина мамлакатларда баскетболнинг кенг тарқалиши натижасида 1919 йил 1931 йилларга келиб миллий баскетбол федерациялари ташкил қилина бошланди.

1932 йилнинг 18 июнида Халқаро баскетбол федерацияси (ФИБА) нинг ташкил қилиниши эса бу ўйиннинг янада ривожланишида катта аҳамиятга эга бўлди. Аргетина, Греция, Италия, Латвия, Португалия, Руминия, Швейцария ва Чехословакия мамлакатлари халқаро баскетбол федерациясига биринчилар қаторида аъзо бўлиб кирдилар. Ўйин бутун дунёга тезлик билан кенг тарқала бошлади. 1930 йилларда АҚШнинг Стэнфорд университети жамоасининг «юлдузи» Хэнк Луизэтти баскетбол тарихида биринчи бўлиб тўпни саватга сакраб отиш усулини қўллади. Ҳозир эса бу усул оммавий тус олган.

1935 йилда Женевада эркалар жамоалари ўртасида биринчи Европа чемпионати бўлиб ўтди. Бунда Болтиқбўйи мамлакатларининг жамоалари устун келдилар. Европа чемпиони унвонига Латвия терма жамоаси биринчи бўлиб сазовор бўлди.

1936 йилгача тўп саватга тушгандан сўнг ўйин майдон ўртасида баҳс тўпини ташлаш билан давом этган бўлса, ундан кейин тўп саватга тушгандан сўнг шит ортидаги юз чизиғининг ташқарисидан ўйинга киритиладиган бўлди, бу ўйин тезлигини анча оширди.

1936 йилда баскетбол биринчи марта, олимпиада, ўйинлари дастурига киритилди. Берлинда бўлиб ўтган XI Олимпиада ўйинларининг баскетбол турнирида 21 мамлакатнинг эркалар жамоалари қатнашди. Аёллар ўртасида биринчи Европа чемпионати 1938 йилда Римда бўлиб ўтди. Бунда Италия миллий жамоаси ғалаба қозонди.

1948-1956 йилларга келиб Халқаро баскетбол федерацияси бошқа халқаро спорт бирлашмалари ичида юқори ўринлардан бирини эгаллади. Дунё ва Европа чемпионатлари каби катта мусобақалар энди ФИБА рахбарлиги остида ўта бошладилар. Халқаро мусобақаларнинг барчасига дунё мамлакатлари фаол қатнаша бошладилар. 1948 йилга келиб 50 мамлакат Халқаро баскетбол федерациясига аъзо бўлиб кирди.

Баскетбол техникаси ва тактикаси ривожлана борди. Тўпни узатиш, уни ерга уриб юриш ва чалғитишларнинг янги усуллари вужудга келди. Масалан, тўпни саватга бир қўллаб отиш, сўнгра эса, сакраганда бир қўллаб отиш каби усулларнинг пайдо бўлиши баскетбол техникаси ва тактикасига жуда катта таъсир кўрсатди. Агарда илгари мусобақа ҳисоби 20-30 ҳисобдан ошмасдан тугайдиган бўлса, энди учрашув ҳисоби 50-60 ҳисобга ета бошлади.

Тактикада марказий ўйинчи орқали ҳужум уюштириш тизими эркаклар жамоалари ўртасида вужудга келди.

1950 йилда Аргетинада биринчи дунё чемпионати бўлиб ўтди. Бунда мезбонлар биринчи ўринни эгаллашди. Аёллар жамоалари учун биринчи дунё чемпионати 1953 йилда ўтказилди ва АҚШ аёллар терма жамоаси жаҳон чемпиони унвонига сазовор бўлди.

1950 йилларнинг бошида баскетбол ўйинининг мусобақа қоидаларига қуйидаги ўзгартиришлар киритилди:

- 30 сония ўйин қоидаси (бунда, асосан тўпни эгаллаб турган жамоа 30 сония ичида уни рақиб саватига отиши лозим);
- 30 сония қоидаси ва жарима майдончасининг кенгайтирилиши (бунда, асосан ҳужумчининг рақиб жарима майдончаси ичида 30 сония ортиқ туриши таъқиқланди);
- тўпни ерга уриб юришни бошлашда, тўп Баскетболчининг қўлидан чиққандан сўнггина, таянч оёқни ердан узишга рухсат берилди ва ҳоказо.

Шу йилларда баскетбол ўйинининг бир қўллаб тўп узатиш, фақат панжа ҳаракати билан тўп узатиш, чалғитиб узатиш ҳамда тўпга қарамасдан уни ерга уриб юриш, сакраганда бир ва икки қўллаб саватга тўп отиш каби техник усуллари такомиллашди ва кенг тарқалди.

Ҳозирги кунда баскетбол билан бошқа спорт турларига нисбатан энг кўп (100 миллиондан ортиқ) киши шуғулланмоқда. Халқаро баскетбол федерациясига 157 мамлакатларнинг миллий федерациялари аъзодир. Жумладан Европада 31, Осиёда 38, Америкада 38,

Африкада 40 та, Австралия ва Океанияда 10 та баскетбол федерацияси мавжуд.

XXI Олимпиада ўйинлари дастурига...(76, Монреал) баскетбол бўйича аёллар беллашувининг киритилиши эса аёллар ўртасида баскетбол ўйинининг кенг ривожланишига таъсир кўрсатди.

ЎЗБЕКИСТОНГА БАСКЕТБОЛНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ.

Ўзбекистон ҳудудида баскетбол 1913 - 14 йилларда тарқала бошлаганлиги ҳақида маълумотлар бор. Ўзбек физкультурчиларининг баскетбол билан танишиши Всеобуч вакили Л. Бархашнинг номи билан боғлиқ. 1920 йилда у Фарғонада биринчи бор баскетболчилар жамоасини тузади. Ҳар бир жамоада 9 кишидан иборат ўйинчи бўлиб, улар 28x16 метрли майдончада машғулот ўтказишарди. Майдонча чизиқлар билан уч қисмга бўлиниб, баскетболчилар уч ҳимоячи, уч ярим ҳимоячи ва уч ҳужумчига ажратиларди. Улар тўпни саватга икки қўллаб пастдан отар эдилар. Тошкентда баскетбол жамоасини биринчи бўлиб Всеобуч инструктори С. Старший ташкил қилди. П. Таранов, А. Богаченков, Ю. Белоцерковскийлар бу жамоага аъзо эдилар. Баскетбол секциялари кейинчалик Наманган, Самарқанд ва республикамизнинг турли шаҳарларидаги фабрика, завод ҳамда бошқа ташкилотларда ҳам ташкил қилина бошлади. 1924 йилда Сирдарё вилоятида ўтказилган Олимпиада дастурига баскетбол биринчи марта киритилди. Мусобақалар 1922 йилдаги Москва қоидалари асосида ўтказилди. Ўйин вақти 40 дақиқа бўлиб, *ҳар бир* жамоа беш кишидан иборат эди (иккита ҳимоячи, марказий ўйинчи ва иккита ҳужумчи). Фақатгина марказий ҳужумчи ҳимояга қайтиб келар ва ўйинда ҳеч қандай комбинация қўлланилмасди. Жарима тўпларини отиш эса, жамоанинг битта ўйинчиси зиммасида бўларди. Ўйин давомида баскетболчини фақат жароҳатлангандагина алмаштириш мумкин эди. Дастлабки тўп отишда марказдан

бошлайдиган баскетболчилар битта қўлларини орқаларига қилиб туришлари, жамоаларнинг хужумчилари эса, олди зонага ўтиб туришлари лозим эди.

Баскетболчининг бир жойда тўпни икки секунддан ошиқ тутиб туриши таъқиқланарди. Тўпни саватга икки қўл билан пастдан ва бир қўл билан елкадан отиш кенг қўлланиладиган усуллардан бўлиб ҳисобланган.

Ўрта Осиё худудида бир неча республикалар ташкил этилгач, Ўзбекистонда физкультура ва спорт ишларини бошқаришни физкультура советлари ўз қўлларига олдилар. 1925 йил 13 июлдаги қарори республикамиз физкультура ва спорти ҳаётида катта воқеа бўлди.

Мусобақа қоидалари шу йилларда такомиллашди. Шчит майдонни чегараловчи чизикдан 60 см. ичкарига ўрнатиладиган бўлди.

Баскетболчиларнинг техникасида тўпни ҳаракат вақтида тезлик билан узатиш ва шчит тагидан уни бир ва икки қўллаб саватга отиш каби усуллар пайдо бўлди.

Республика бўйлаб кенг тарқалаётган баскетбол ўйини, 1927 йилда Бутун ўзбек спартакиадаси дастурига киритилди. Бу спартакиадага тайёрланиш даврида кўпгина шаҳарларда баскетбол мусобақалари бўлиб ўтди. Спартакиадага Тошкент, Андижон, Фарғона ва Самарқанд вилоятларининг жамоалари қатнашдилар.

1928 йилда ИИ Бутун ўзбек спартакиадаси бўлиб ўтди. Спартакиадада Тошкентнинг эркаклар ва аёллар жамоалари биринчи ўринни эгалладилар. Бу беллашувда Москвада ўтказиладиган Бутун иттифоқ спартакиадасига қатнашадиган терма жамоа аъзолари аниқланди.

Бу спартакиадада Ўзбекистон баскетболчилари биринчи халқаро учрашувни ўтказдилар. Улар Франция терма жамоаси билан учрашиб, 49:12 (эркаклар) ва 24:12(аёллар) ҳисоблари билан ғалаба қозондилар.

1928 йилдаги спартакиадага тайёргарлик натижасида республикада баскетболнинг ривожланиши бирмунча

жонланган бўлса ҳам, бироқ доимий мусобақа календарининг йўқлиги, баскетбол майдончаларининг камлиги, жамоаларда мураббийларнинг етишмаслиги бу ўйиннинг чинакам оммавий тус олишига тўсқинлик қиларди.

1929 йилдаги шаҳарлар биринчилиги учун олиб борилган курашга, ишлаб чиқариш жамоалари билан бир қаторда олий ўқув юртларининг жамоалари ҳам қатнашдилар.

Шу йилдан бошлаб баскетбол бутун ўзбек спартакиадаси дастурига киритилди ва мунтазам равишда республика биринчиликлари ўтказила бошланди. 1934 йилда баскетбол бўйича ўтказилган биринчи Ўрта Осиё спартакиадасида эса, *Ўзбекистон эркаклар ва аёллар* терма жамоалари *биринчи ўринларни* эгалладилар.

Республикамиз баскетболчилари Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон ўртасида ўтказилган ҳамма спартакиадаларда 1952 йилгача биринчиликни қўлдан бермадилар. 1952 йилда ва ундан сўнг ҳам аёллар жамоаси мусобақаларда кучлилигича қолди, аммо эркаклар жамоаси 1973 йилгача Қозоғистон жамоасини олдинга ўтказиб, иккинчи ўрин билан кифояланиб қолди.

Республика баскетболчилари 1935 йилда Ленинградда ўтказилган Бутун иттифоқ мусобақаларида қатнашиб, эркаклар-12, аёллар 11-ўринларни эгалладилар.

Бутун иттифоқ мусобақаларидан сўнг терма жамоа аъзолари республика шаҳарларига бориб семинарлар, мураббийлар йиғилишлари ўтказиб, баскетболни тарғиб қила бошладилар.

1936-37 йиллар ва ундан кейинги кўп мусобақаларда Тошкент шаҳри жамоалари, республикамизнинг бошқа шаҳарлари жамоаларидан анча устунлик қилишарди.

1939 йилда мамлакатимизда мусобақанинг янги қоидалари жорий этилди. Бу қоидалар халқаро мусобақалар қоидаларига муносиб тузилганди. Масалан, мусобақалар «тоза» ўйин вақти бўйича ўтказиладиган бўлди. Жамоалар

бошқа захирадаги баскетболчиларга эга бўлишига ва бу баскетболчиларни ҳоҳлаганча алмаштириб ўйнашига рухсат берилди. Янги қоида бўйича майдон икки зонага бўлиниб, «зона» қоидаси киритилди. Баскетболчиларнинг тўпни орқа зонада 10 секунддан ортиқ ушлаб туриши таъқиқланди. Янги қоида бўйича саватига тўп тушган жамоа баскетболчилари ўйинни марказдан эмас, балки тўпни ўз зоналарининг шчит ортидаги чизик орқасидан ўйинга киритадиган бўлишди. Жарима тўпни энди «жабрланган» баскетболчининг ўзигина урадиган бўлди. Янги қоиданинг қўлланилиши ўйинни бир мунча тез олиб боришга, ўйин техникаси ва тактикасининг такомиллашувига олиб келди. Республиканинг кучли баскетболчилари тўпни кўкракдан икки қўллаб ва елкадан бир қўллаб узатиш каби усулларни қўллай бошладилар.

Ватан мудофааси учун курашга республикамиз баскетболчилари ҳам фаол қатнашдилар. Бир нечта орден ва медаллар билан мукофотланган А. П. Кириллов, М. А. Фёдоров, С. И. Уткин, В. Ф. Тимофеевлар шулар жумласидандир.

Бу йилларда А. Кириллов, Р. Ямпольский, В. Миронов, Э. Подцар, В. Тимофеев, Т. Агиев, М. Левин, О. Шутова, А. Ритикова, М. Малинина, В. Столбова, Т. Агеева, З. Страхова ва А. Дороховалар республиканинг энг кучли баскетболчилари бўлиб ҳисобланардилар. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган мураббий О. Г. Шутованинг шогирдлари Ю. Ушаков ва Т. Якунин собиқ СССР терма жамоасининг аъзолари эдилар. Бу йилларда Всеобуч пунктларида, стадионларда, сув ҳавзаларида ва спорт залларида кучли, чидамли, эпчил, тезкор жангчилар тайёрланди. Шу билан бирга саноат, кишлоқ ҳўжалигида ҳам иш унуми ошди ва ҳамма нарса душман устидан ғалаба қозонишга қаратилди. Лекин баскетболнинг ривожланиши бирмунча сусайди. Баскетбол секциялари бир неча (Тошкент, Самарқанд ва бошқа) вилоятлардагина ишлаб турди. 1944 йилда

республикада атига 91 та баскетбол майдончаси мавжуд бўлиб, 2104 киши баскетбол билан шуғулланарди.

Республикада баскетболни жадал суръатлар билан ривожлантириш мақсадида қатор тадбирларни амалга оширди. Айниқса, республикамизнинг саноат корхоналарида, ўқув юртларида, жамоа хўжалик, маҳаллий миллат ёшларидан баскетболчилар жамоаларини тузишга катта аҳамият берилди. Бу эса тезда ўз самарасини кўрсатди.

Маҳаллий миллат эркаклар жамоалари ўртасидаги республика чемпионати 1945 йилда Андижонда бўлиб ўтди, мусобақаларда 4 жамоа қатнашиб, биринчи ўринни Самарқанд, иккинчи ўринни Наманган, учинчи ўринни Андижон, тўртинчи ўринни Тошкент шаҳарларининг жамоалари эгалладилар.

1945 йилда Тошкентда *Бутун ўзбек* спартакиадаси бўлиб ўтди. Спартакиаданинг баскетбол турнирида аёллар ва эркакларнинг 7 тадан жамоалари қатнашди. Биринчи ўринни Тошкент шаҳрининг аёллар ва эркаклар жамоалари эгалладилар.

1946 йилда Андижонда маҳаллий миллат эркакларининг жамоалари ўртасида *иккинчи республика чемпионати* ўтказилди. Бу мусобақаларда республикамизнинг 8 вилоятидан 50 киши қатнашди. Мусобақалар жуда қийин шароитда ўтди. Залнинг катталиги 20x10 метр бўлиб, шчит деворга маҳкамланган, ёруғлик манбалари ўрнатилмаган аҳволда ўтказилган эди. Қизиғи шундаки, мусобақа учун Андижон шаҳрида фақат битта баскетбол тўпи топилган эди.

Бу мусобақаларда У. Бектемиров, У. Умаров, А. Шермухамедов, Миновархўжаев, Т. Исохўжаев, Х. Султонов ва Мусахўжаевлардаи ташкил топган Тошкент шаҳри жамоаси *биринчи ўринни эгаллади*.

1946 йилда ўзбек баскетболчилари собиқ СССР биринчилигининг ИИ гуруҳида қатнашиб, аёллар 6 чи, эркеклар 11 чи ўринларни эгалладилар.

Бироқ баскетбол ҳали талабалар ва мактаб ўқувчилари орасида кенг оммалашмаган эди. Масалан, Тошкент шаҳрининг студентларидан фақат 556 киши, мактаб ўқувчиларидан 962 нафари баскетбол секцияларига қатнашарди.

Сўнгги йилларда баскетбол буйича мусобақалар сони ошиб борди. Меҳнаткашлар жисмоний тарбия билан оммавий равишда шуғулланишга жалб қилиниб, спорт-техника натижаларини юксалтириш шиорлари остида катта ишлар олиб борилди. Аммо, Ўзбекистон терма жамоаларининг Бутун иттифоқ мусобақаларида қатнашиш натижалари ҳали талабга жавоб бермасди.

1947 йилда маҳаллий миллат эркеклар жамоалари ўртасида учинчи республика чемпионати ўтказилди. Бу мусобақаларда 7 жамоа қатнашиб, У. Орифхонов М. Тойирхўжаев, У. Мирзааҳмедов, Ч. Ботишев, Р. Содиков, Б. Ғофуров, Р. Одилов, А. Шермуҳамедовлардан ташкил топган *Тошкент* шаҳри жамоаси *биринчи ўринни*, Самарқанд шаҳри жамоаси *иккинчи* ва Тошкент вилояти жамоаси *учинчи ўринни* эгаллади. Хуллас, *1946-60 йилларда республика баскетбол ўйинининг ривожланишида муҳим босқич бўлди.*

1960 йилдан бошлаб Ўзбекистонда баскетболнинг ривожланишида янги босқич бошланди. Бу даврда кўпгина янги мусобақалар ташкил қилинди, спорт машғулотларини йил бўйи мунтазам олиб бориш яхши йўлга қўйилди.

1960-1966 йилларда Тошкентнинг «Меҳнат» жамоаси ва шу жамоа базасида тузилган республика аёллар терма жамоаси юқори натижаларга эришди. Жамоа аъзолари 1961 йилдан бошлаб, собиқ СССР чемпионатнинг «А» классига бўйича мусобақаларда қатнашиш ҳуқуқига эга бўлдилар.

1962 йилда собиқ СССР биринчилигида «Меҳнат» аёллар жамоаси 7-ўринни эгаллади. Бу мусобақаларда жамоанинг олти аъзоси (Р. Салимова, Т. Волкова, Р. Белоусова, Н. Чернишова, А. Ицкова ва Т. Томина) Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистонда хотин-қизлар ўртасида биринчи бўлиб (баскетбол бўйича) «Спорт устаси» нормасини бажардилар. Шуниси қизиқки, Ўзбекистон баскетболчилари ўша йилги чемпионатда Риганинг жамоаси устидан ғалаба қозонишган эдилар.

Жамоанинг бу муваффақиятида мураббий Л. К. Величконинг хизмати катта бўлди. Яна шуниси қувонарлики, жамоа бутунлай республикада тарбияланган баскетболчилардан ташкил топган эди.

У. С. Бектемиров ва К. К. Морозовларнинг Ўзбекистонда баскетболни ривожлантиришдаги хизматлари ҳисобга олиниб, уларнинг номлари билан аталувчи республика анъанавий мусобақалари ташкил қилинди.

1954 йилдан бошлаб Бутун иттифоқ мактаб ўқувчилари спартакиадаси ўтказила бошлади.

Республикада аёллар жамоаси 1964 йилда собиқ СССР чемпионатининг олий лигасида қатнашиб, 4-ўринни эгаллади. Бу ўзбек баскетболининг энг катта ютуғи эди.

Ўзбекистон баскетболининг бир неча вакиллари собиқ СССР терма жамоалари аъзолари сифатида, мусобақаларда муваффақиятли қатнашиб келдилар. Икки марта жаҳон ва Европа чемпиони, хизмат кўрсатган спорт устаси Р. Прокопенко (Салимова) аёллар ўртасида. Европа чемпионлари, спорт усталари Т. Волкова ва Т. Ҳабибулина, Европа чемпиони, хизмат кўрсатган спорт устаси А. Жармухаммедов; ҳалқаро классдаги спорт устаси Е. Коваленко, ҳамда Г. Авдеев ва Р. Абеляновлар шулар жумласидандир

1968-1978 йилларда ўтказилган республика биринчиликларида Тошкент шаҳрининг жамоалари ҳамон кучлиликини қўлдан бермадилар. Тошкент, Фарғона,

Самарқанд, Андижон ва Бухоро вилоятлари жамоалари совринли ўринларни эгаллаб келдилар.

Ўзбекистон хузуридаги физкультура ва спорт комитетининг «Республикада спортнинг ўйин турлари аҳволи ва уни ривожлантириш чоралари ҳақида» ги қарори республикада юксак маҳоратли спортчилар етиштириш спорт ўйинларини янада оммавийлаштириш масаласида физкультура ташкилотларининг зиммасига катта вазифаларни юклади. Мазкур қарорнинг ҳаётга тадбиқ этилиши, баскетбол соҳасида ҳам дастлабки ютуқларни қўлга киритди. Ўзбекистон давлат физкультура институтининг ФИСК жамоаси (аёллар) ва «Университет» жамоаси (эркаклар) собиқ СССР чемпионатининг «А» класс биринчи гуруҳи мусобақаларида қатнашиб яхши ютуқларга эришди.

Мустақилликка эришган йиллардан кейин республикамызда мустақил давлат сифатида халқаро олимпиада қўмиталарига аъзо бўлиши, халқаро баскетбол федерацияси тузилиши баскетболнинг ривожланишида янги босқич ҳисобланди.

ХУЛОСА

Ўрнида шуни айтиш лозимки, Ўзбекистон баскетболига оид тарихий лавҳалар мазкур ўйинни қандай йўналишларда шакиллантиришга, унинг оммавийлигини янада оширишга ҳамда талаба ёшлар ўртасида янада кенг ривожлантиришга катта эътибор қаратилиш лозим. Чунки бундай спорт тури ёшларни ҳар томонлама ривожланишларига баркамол авлод бўлиб етишига катта аҳамиятга эгадир.

ФОЙДАЛАНГАН АДАБИЁТЛАР:

1. И. А. Каримов “Баркамол авлод орзуси ” Ўзбекистон миллий энциклопедияси давлат илмий нашриёти 2000 й.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамаси қарори: Ўзбекистон жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чора – тадбирлари тўғрисида// Халқ сўзи газетаси, 28-май, 1999 – йил
3. Ўзбекистон Республикасининг қонуни: Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида (Янги таҳрири)// Халқ сўзи газетаси, 28-июн, 2000 йил
4. С. М. Сиддиқов Б. Г. Ким Ш. Қ. Абдурахмонов. М. Мийзамов “Баскетбол” 2005 йил
5. Айрапетянц Л.Р. ,Годик М,А, Спортивне игры . Э., Ибн Сино . 1991.
6. Баскетбол Микулин М изд-во физкультура и спорт Масква 1991.